

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד א

אמר רב הונא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול. **אמר רבא:** מאי טעמא דרב הונא? קסבר: כבתה – זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. **ורב חסדא** אמר: מדליקין בהן בחול, אבל לא בשבת. קסבר: כבתה – ^{דף כא עמוד ב} אין זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. **אמר רבי זירא** אמר רב מתנה, ואמרי לה **אמר רבי זירא** אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת. **אמר רבי ירמיה:** מאי טעמא דרב? קסבר: כבתה – אין זקוק לה, ואסור להשתמש לאורה.

אמרוהו רבנן קמיה דאבני משמיה דרבי ירמיה ולא קבלה. כי אתא רבין אמרוהו רבנן קמיה דאבני משמיה דרבי יוחנן וקבלה. אמר: אי זכאי, גמירתיה לשמעיה מעיקרא. והא גמרה?! נפקא מינה לגירסא דינקותא.

וכבתה – אין זקוק לה? וירמיהו: "מצותה משתשקע הסמה עד שתכלה רגל מן השוק"?! מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה? לא, דאי לא אדליק – מדליק. ואי נמי לשיעורה. "עד שתכלה רגל מן השוק" – ועד כמה? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: עד דכליא ריגלא דתרמודאי... תנו רבנן: גר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם הנה דר בעלייה – מניחה בסלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הספנה – מניחה על שלחנו ודיו. אמר רבא: צריך גר אחרת להשתמש לאורה. ואי איכא מדורה – לא צריך. ואי אדם חשוב הוא – אף על גב דאיכא מדורה צריך גר אחרת.

2. דף כב עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב: אסור להרצות מעות כנגד גר חנוכה. כי אמריתיה קמיה דשמואל, אמר לי: וכי גר קדושה יש בה? מתקיף לה רב יוסף: וכי דם קדושה יש בו? דתניא "ושפך... וכסה" – במה ושפך וכסה. שלא יכסנו ברגל, שלא יהו מצות בזויות עליו. הכא נמי, שלא יהו מצות בזויות עליו.

3. רש"י מסכת שבת דף כא עמוד א

כבתה - גר חנוכה.

זקוק לה - לתקנה, הלכך: צריך לכתחלה לעשות יפה, דילמא פשע ולא מתקן לה. ומותר להשתמש לאורה - הלכך בשבת אסור, שמא יטה לצורך תשמיש.

רש"י מסכת שבת דף כא עמוד ב

אין זקוק לה - הלכך בחול שרי.

ואסור להשתמש לאורה - שיהא ניכר שהוא גר מצוה, וליכא למיחש להטייה.

4. רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה ד'

(ה) אין מדליקין גרות חנכה קדם שתשקע הסמה אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת הסמה - מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יותר. עבר זמן זה - אינו מדליק. וצריך לתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. הדליקה וכבתה - אינו זקוק להדליקה פעם אחרת. נשארה דולקת אחר שתכלה רגל מן השוק - אם רצה לכבותה או לסלקה, עושה.

(ו) כל השמינים וכל הפתילות פשוט לגר חנכה, ואף על פי שאין השמינים נמשכים אחר הפתילה, ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות. ואפלו בלילי שבת שבתוך ימי חנכה מתר להדליק בשמינים ופתילות שאסור להדליק בהן גר שבת; לפי שאסור להשתמש לאור חנכה בין בשבת בין בחול, ואפלו לבדק מעות או למנותן לאורה אסור.

(ח) בימי הספנה מניח נר חנכה בתוך ביתו מבפנים; ואפלו הניחו על שלחנו - דיו. וצריך להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו. ואם היתה שם מדורה - אינו צריך נר אחר; ואם אדם חשוב הוא, שאין צרכו להשתמש למדורה - צריך נר אחר.

5. טור אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעג

כל השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת מפני שאין אורן יפה ושאין השמן נמשך אחר הפתילה כשרים לה דלא חיישינן שמא תכבה ויחזור וידליקנה שאף בחול (עס"א תרע"ב) אם כבתה קודם שעבר זמנה א"צ לחזור ולהדליקה^(*) ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורן יפה שהרי אסור להשתמש לאורה^(ב) ל"ש תשמיש של קדושה כגון ללמוד ול"ש שאר תשמיש ואפילו תשמיש עראי בעלמא כגון לעיין מעות לאורה אסור ובעל העיטור כתב דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל ומפני שאסור להשתמש לאורה מוסיפין נר אחד שאם ישתמש לאורה שיהא השימוש לאור אותו הנר שאלה לאחי ה"ר יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בסתם לשמש ולא פירש איזה מהם יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש אפילו הראשון או האמצעיות או דווקא האחרון והכי מסתברא תשובה נרות חנוכה אין להפסיק בהן הלכך האחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר ואין שם שמש עליו^(ד) כי השמש הוא המדליק בו הנרות ע"כ:

6. בית יוסף אורח חיים סימן תרעג

א - ב כל השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת. פלוגתא דאמוראי בפרק במה מדליקין (שבת כא.) ומשמע בגמרא (שם:) דהלכתא כרב דאמר פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה בין בחול בין בשבת וכן פסקו הפוסקים. והרוקח (סי' רכו ד"ה כל השמנים) כתב שמן זית מצוה מן המובחר וגם המרדכי (סי' רסח) כתב שמהר"ם היה רגיל להדליק בשמן זית: ...

ומ"ש שאף בחול אם כבתה קודם שעבר זמנה אין צריך לחזור ולהדליקה ולא חיישינן נמי שמא יטה מפני שאין אורה יפה שהרי אסור להשתמש לאורה. שם א"ר ירמיה מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. ופירש רש"י כבתה אין זקוק לה. הלכך בחול שרי: ואסור להשתמש לאורה. שיהא ניכר שהוא נר מצוה וליכא למיחש להטיה. וכתוב בתרומת הדשן (סי' קב) שאפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אינו זקוק לה: וכתב הר"ן (ט. ד"ה שמע מינה) נשאל הרשב"א (ח"א סי' תקלט) אם לאחר שהדליק בא לתקנה וכבה אותה בשוגג אם חייב לחזור ולהדליקה ואם מברך פעם שנית והשיב מסתברא שאינו חייב להדליקה דהוה ליה ככבתה שאין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה וכבר הדליקה ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה הא עבדא:

ומ"ש לא שנא תשמיש של קדושה כגון ללמוד ולא שנא שאר תשמיש וכו'. כן כתב שם הר"ן (ט. ד"ה הלכות חנוכה) וזה לשונו אסור להשתמש לאורה פירוש כל תשמישין ואפילו תשמיש מצוה דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תיקנוה עשאוה כמנורה שאין משתמשיין בה כלל והא דאמר שמואל לקמן (כב.) אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי אלא לומר שאפילו ריצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור והכי מוכח בירושלמי (שבת פ"ב ה"א) וכך נראין דברי הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד ה"ו) וזה שלא כדברי הרז"ה (המאור שם) עכ"ל:

ומ"ש בעל העיטור (הל' חנוכה קטו:) דוקא תשמיש של חול אבל תשמיש של קדושה שרי. כ"כ בשבלי הלקט (סי' קפה עב.) דלקרות בספר לאורה מותר דליכא ביזוי מצוה אלא כבוד. ולא נהירא לאדוני אבי הרא"ש: כתב הרא"ש (סי' ו) אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה ואף על גב דאיפסק לעיל דכל תשמיש אסור להשתמש לאורה צריכין לההיא דהרצאת מעות דהא דאמרינן לעיל דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה

ולא לשם מצוה אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה ואשמועינן רב אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידין סמוכות לנר לעיין בהם יפה אסור וכן משמע לישנא דקאמר כנגד נר חנוכה ולא קאמר אסור להרצות מעות לאורה עכ"ל נראה מדבריו בתשמיש עראי שאינו של גנאי דהיינו שאינו צריך להיות ידיו סמוכות לנר שרי ולא ידעתי למה לא כתבו כן רבינו ורבינו ירוחם: ומפני שאסור להשתמש לאורה מוסיפין נר אחר להשתמש לאורו וכו'. כך כתב רבינו ירוחם (נ"ט ח"א סא ע"ג). וכתב עוד כשמניח נר אחר להשתמש לאורה מניחה בפני עצמה שאם לא כן יאמרו על כולן לצרכו הדליקין ובמקום שאינו רגיל להדליק שם נר אין צריך נר אחר להשתמש לאורו עכ"ל ועכשיו אף על פי שמדליקין בפתח שהוא מקום שאין רגיל להדליק שם נר מדליקין נר אחד מובדל משאר נרות ונראה שכך הנהיגו הראשונים מפני שאין הכל בקיאים לחלק בין מקום שרגיל להדליק שם נר למקום שאינו רגיל. וכתב המרדכי (סי' רסט) משום הכי נהגו לעשות השמש גדול יותר מהאחרות שאם בא להשתמש שישתמש בנר של חול:

7. שולחן ערוך אורח חיים תרע"ג שמנים ופתילות הכשרות לחנכה, ובו ד' סעיפים

(א) כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנכה, ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותם הפתילות. {הגה: ומיהו שמן זית מצוה מן המבחר (מרדכי וכל בו ומקרי"ל), ואם אין שמן זית מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי; ונוהגים במדינות אלו להדליק בנרות של שענה, פי אורו צלול כמו שמן.} ואפילו בליל שבת שבתוף ימי חנכה מותר להדליק בנר חנכה השמנים והפתילות שאסור להדליק בהם נר שבת, {הגה: אם אינו נותן בנר רק כדי שיעור מצותו (תשובת הרשב"א סי' ק"ע)}, לפי שאסור להשתמש בנר חנכה בין בשבת בין בחל, ואפילו לבדק מעות או למנותן לאורה אסור, ואפילו תשמיש של קדשה, כגון ללמד לאורה, אסור; ויש מי שמתיר בתשמיש של קדשה; ונוהגים להדליק נר נוסף, כדי שאם ישתמש לאורה יהיה לאור הנוסף שהוא אותו שהדלק אחרון, ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. {הגה: ובמדינות אלו אין נוהגים להוסיף, רק מניח אצלן השמש שבהן מדליק הנרות, והוא עדיף טפי, ויש לעשותו יותר ארך משאר נרות, שאם בא להשתמש ישתמש לאותו נר (מרדכי). אם נתערב נר חנכה האסור בהנאה בשאר נרות, אפילו אחד באלף, לא בטיל דהוי דבר של מנין (ת"ה סי' ק"ג), אלא ידליק מן התערובות כל כד שבנדאי נר של הטר דולק עם נר של אסור, ואז מותר להשתמש אצלן (דברי עצמו).}

(ב) הדליקה עושה מצוה. לפיכך אם פכחה קדם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפילו פכחה בערב שבת קדם קבלת שבת שעדין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. {הגה: ואם רוצה להקמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה (רשב"א סימן תקל"ט ור"ן).}

(ג) נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת, אלא לוקם חרשים בכל לילה; ואם אין לו אלא ישן, מסיקו בכל לילה באור; ונר של מתכת אינו צריך חדש. ושל זכוכית או של חרס מכסה, דינו כמתכת.

(ד) אין חוששין לפתילות להחליפם, עד שתכלה.